

Γ. Α. ΤΟΥΡΝΑΪΖΕΝ

Η ΑΡΓΟΠΟΡΗΜΕΝΗ ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΑΞ

Όταν ο Άδολφος Σάξ παρουσίασε το 1840 δημοσίως για πρώτη φορά το νέο μουσικό του όργανο, δεν είχαν γραφεί ακόμη οι μεγάλες όπερες του Βάγκνερ. Ο πολυδύναμος Έκτωρ Μπερλιός όμως ανέγνωρισε ότι έδω ήχοσαν νέες φωνές στην όρχηστρα, για τις οποίες άξιζε τον κόπο να συνθέσει κάτι. Έγραψε λοιπόν ένα μέρος για ξέ από τα άγνωστα έως τότε όργανα του κυρίου Σάξ. Το κοντσέρτο έκανε κρότο!

Ο πρό όλλιγου μόλις καιρού έγκατασταθείς στό Παρίσι κατασκευαστής όργάνων, καθόταν προσωπικώς στό πόδιο για να παίξει σ' ένα από τά σαξόφωνα του. Δυστυχώς όμως δεν είχε προφτάσει να τελειώση τό δικό του όργανο. Τήν τελευταία στιγμή αναγκάστηκε να στερεώση μέ σπάγγο και βουλοκέρι τά διάφορα έξαρτήματά του. Και τότε, βρισκόταν στό πόδιον και έπρεπε να παίη τις νότες του μάεστρου Μπερλιός, τις

πρώτες που γράφθηκαν ποτέ για σαξόφωνο. Άλλά τό συγκεκολλημένο αυτό πράγμα δεν λειτουργήσε σωστά, και όταν ό κύριος Σάξ σταμάτησε σέ μία νότα μη μπορώντας να προχωρήση όλλο, τήν κράτησε και προσπάθησε να τής δώση όλες εκείνες τις άποχρώσεις του *crescendo* και *diminuendo*, του *tremolo* και τών λυγμών στις όποιες ήταν ικανό τό νέο του όργανο. Τό κοινό ένθουσιάστηκε, και ό μάέστρος Μπερλιός ένθουσιάστηκε επίσης. Ένας νέος ήχος δημιουργήθηκε, που δεν έπρόκειτο να γαθή και τόσο γρήγορα από τόν κόσμο.

Συνθίζεται να λησμονείται στη λέξη σαξόφωνο ότι έχει βρίσκεται τό όνομα του Σάξ. Όπως τρώνοντας ένα βιεννέζικο Κίφελ ξεγνάμε τήν φευρέτρια του κυρία Κίφελ, και στην σάλτσα Κούμπερλαντ τόν όμώνυμο δούκα.

Όταν ό Σάξ πέθανε τό 1894 στό Παρίσι, ήταν ένας

φτωχός άνθρωπος, είχε χάσει την περιουσία του, είχε αναγκαστεί να πουλήσει την πολυτιμή συλλογή του όργάνων, οι Μαϊκήνια του ήταν όλοι πεθαμένοι. Άλλά είχε κάνει προηγουμένως μία περιπετειώδη ζωή, και είχε ήδη αποκτήσει φήμη.

Στις Βρυξέλλες γεννήθηκε η πρώτη μεγάλη δημιουργία του: το κλαρίνο μπάσσο του οποίου ο ευχρος και λαρυγγώδης τόνος μάς έγινε οικείος από τόν «Τριστόνο» και από τὰ έργα ενός Ντεμπουσσό και ενός Ρίχαρντ Στράους. Στην πατρίδα του, το Βέλγιο, η έφευρέσις του αυτή τοῦ έπέφερε μόνον ένα άργυρουδιν μετάλλιον. Τότε έστράφη ο περήφανος νέος άνδρας, από τις Βρυξέλλες στο Παρίσι. Ήξερε, δέν είχε βέβαια στη βαλίττα του την στραταρχική ράβδο είχε όμως το κλαρίνο μπάσσο. Στην πόλη του φωτός ήταν θρονασμένοι ο Μαίτρε Μπερλιόζ και ήταν πάντα έτοιμος ν' άποσπείση άκόμα πλουσιώτερα και πιο ποικίλλα χρώματα για την όρχηστρική παλέττα του. Γι' αυτό άξιζε ο έπιτήδειος όργανοποιός πού πρός το παρόν ζητιάνευε από τούς φούρνους ένα κομμάτι ψωμί—μία περιουσία. Το κλαρίνο μπάσσο, το σαξόφωνο, τὰ σαξ—κόρνο, δλα, προκάλεσαν τόν ένθουσιασμό του μεγάλου μάγου της όρχήστρας.

Άλλά την ευνοια του διασήμου συνθέτη, άκολούθησε η έπιτυχία, και την έπιτυχία, η ζήλεια τών Παρισινών όργανοποιών. Όταν ζήτησε την πατέντα για το σοξόφωνό του, ίσχυρίσθηκαν οι έχθροί του ότι το όργανο δέν είχε διόλου έφευρεθεί άπ' αυτόν, χρησιμοποιήσε πασίγνωστες συνταγές. Βέβαια η κεντρική ιδέα του έφευρέτου ήταν απλώς η έξής: νά ένώνη το περιστόμιο του κλαρίνου όχι με έναν εύθυ αλλά με έναν κωμπωλωτό κωνικό σωλήνα. Αυτό έδινε στόν οξύ τόνο του κλαρίνου εκείνη την άπαλή πληρότητα πού είναι άλλως ιδιότης του κόρνου. Μαλαταύτα κανείς δέν κατόρθωσε νά κατασκευάση ίκανοποιητικά τὰ πρωτότυπα όργανα του κυρίου Σάξ. Όταν δέ, θέλησαν νά τοῦ άμφισβητήσουν την προτεραιότητα και πρό του δικαστηρίου, είπε μόνο, ότι άφοῦ ήξεραν τόσο καλά το εύρεσιτεχνικό μυστικό του, άς τὰ φτιάξουν κι' αυτόί. Άλλά παρ' όλη την δωροδοκία τών ύπηρετών του Σάξ δέν έπέτυχαν τίποτε οι άνταγωνισταί του. Τους είχε δώσει ένα χρόνο προθεσμία. Ύστερα μπόρεσε γεμάτος ίκανοποίηση νά πάρη την πατέντα για το σαξόφωνό του.

Άλλά το νέο όργανο ήταν άκόμη στην παιδική ηλικία. Πραγματική καριέρα έκανε όταν κατέαγη στόν στρατό. Ο έπιδήμιος κύριος Σάξ προσέφερε την έφεύρεσή του στο ύπουργείο Στρατιωτικών, Γρήγορα άρχισαν οι όπαδοί και οι έχθροί του νέου ήχου ν' άλληλομάχονται στόν γαλλικό στρατό. Τά δύο αντίπαλα μέρη παρητάχθησαν έντιμέτωπα στο πεδίο του Άρεως για ένα μουσικόν άγώνα. Η μία όρχήστρα χρησιμοποιήσε τὰ παλιά όργανα και διευθύνετο από τόν μάετρο Καρσάφ. Την άλλη διέθυνε ο Σάξ, του οποίου τὰ νέα όργανα άπέσπασαν την νίκη. Σε λίγο εισήχθησαν έπισημως στόν γαλλικό στρατό.

Ο κύριος Σάξ είχε ένα μεγάλο έργαστήριο και έπειδή δέν έμπιστευόταν στην έχεμόθεια έλευθέρων έργατών χρησιμοποιήσε καταδικούς από τὰ κάτεργα για νά φτιάχνουν σαξόφωνα. Αργότερα το κονσερβατουάρ τών Παρισίων όνόμασε τόν όγδονταετή έφευρέτη κρηνητή. Άλλά τόν μεγάλο θρίαμβο της έφευρέσεώς του, δέν πρόφτασε νά τόν ζήση όταν πρό 62 έτών έκλεισε τὰ μάτια. Η στρατιωτική μπάντα της Νέας Όρλεάνης χρωστούσε τή φήμη της στα θαυμάσια σαξόφωνα της. Άλλά η Νέα Όρλεάνη ήταν και η κούνια της Τζάζ. Άπ' εῶν βώθηκε το σαξόφωνο την μεγαλύτερή του διάδοση με το νέο είδος της χορευτικής μουσικής, η όποία μετά τόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο εισέβαλε κυριαρχικά στην Εύρώπη.